

BAREVNĀ• STĀ~EDOVĀŠK

NedĀle, 25 zĀřĀ™Ā- 2016

V posledních letech u nás pravidelnĀ vznikají veselými granty podpoĀ™ené "historické" filmy, a ty stĀ™edovĀké mĀ vyprovokovaly k malému ohlédnutí za historickou realitou. Tou skuteĀnou, barevnou, veselou, rafinovanou. VĀtšinou mi staĀí nĀkolik fotek jakoĀ¾e historického filmu, ze kterých je vidĀt výprava, a smutnĀ si povzdechnu UĀ¾ zase...

My jsme si zvykli pĀ™edstavovat si stĀ™edovĀk jako nĀjaké temné, surové, primitivní období, kdy lidé bydleli v nenahozených kamenných stěnách a chodili v plátĀných pytlích. ParadoxnĀ pĀ™itom uĀ¾ tĀ™eba vĀkovitá Vávrova husitská trůn je v tomhle smyslu toĀenā s mnohem pravdivĀjší historickou výpravou neĀ¾ vĀtšina toho co vzniklo v poslední době. Exteriéry

VezmĀme to zvenĀí od tĀch nejvĀtších vĀcí, teda vlastnĀ staveb. Máme pod kĀŕĀ¾i zaĀranou pĀ™edstavu neomítnutého syrového kamene, protoĀ¾e z toho máme pocit prastarosti. JenĀ¾e tak ty stavby tehdy nevypadaly. Byly omítnuté. Všechny naše hrady i stĀ™edovĀké kostely byly omítnuté. Jen hodnĀ nákladné stavby z drahého materiálu jako tĀ™eba Ā¾ula, a hodnĀ peĀlivĀ (a tedy nákladnĀ) zdĀné si mohly dovolit zĀstat bez omítky. A mĀ nĀkolik dĀvodĀ - první hlavní byl ĀistĀ stavební. Omítka zdívo prostĀ chrĀnila pĀ™ed povĀtrnostními vlivy. Jenom úplnĀ hlupák by totiĀ¾ ve stĀ™edovĀku nechal kamennou stavbu nenahozenou, protoĀ¾e by jí tím odsoudil k postupné degradaci líčové vrstvy kamene. PĀ™iĀemĀ¾ stĀ™edovĀká omítka bývala paradoxnĀ zhusta kvalitnĀjší neĀ¾ omítky z posledních let. Bývaly velice peĀlivĀ ruĀnĀ nahazovány a hlazeny lĀřící. Ā¾ádnā hladítka, Ā¾ádný bĀ™izolit, jen a jen lĀřice a pĀ™i zednickovy ruky. Je pravda, Ā¾e tĀ™eba ve StĀ™edomoĀ™í nebo v Bretani bývala situace jinā, ale tam se pouĀřival tĀmĀ jiný kámen - Ā¾ula, kvalitní vápenec a podobnĀ, zatímco tĀ™eba stĀ™edovĀká Praha byla postavenā z vlastnĀ pomĀrnĀ nekvalitních odrĀd pískovce, mezi které patĀ™í i opuka. Abych nekĀ™ivdil jen filmaĀ™Ām - své polínko k nesmyslným pĀ™edstavám pĀ™idali romantici, u nás tĀ™eba Josef Mocker, který z chrĀmu Panny Marie pĀ™ed Týnem nechal oklepat oltĀř a nechal nahý kámen - protoĀ¾e vypadal "stĀ™edovĀĀejí". ĀĒímĀ¾ fasādu uvedl do stavu dnes obtĀřnĀ Ā™eší protoĀ¾e líčová vrstva kamene je po tĀch sto letech ve velmi špatném stavu, a dnes je zVĀtralā natolik, Ā¾e uĀ¾ neuneseme omítku, pokud by se vrátila zpĀt. A bez omítky zVĀtrāvá dāle a kámen ubývá. Není to jediná takhle poškozenā pamĀtka a pamĀtkāĀ™i to brzy budou muset zaĀít nĀjak Ā™ešit, jen ještĀ nevĀdí jak. A zpĀt ke stĀ™edovĀku - naše kostely, palāce, hrady, tedy nebyly tĀmi temnými objekty vystavujícími do krajiny zVĀtralē holē zdívo, ale byly nahozenē. BĀle? Ano, vĀtšinou to bylo tak, Ā¾e základnĀ barva fasād byla bĀlā - pĀ™irodnĀ omítka byla za mokra (to je dĀleĀ¾itā zmĀnka) natĀřnā speciālnĀ vāpennou smĀsí, která na povrchu vytvĀřĀla vrstviĀku Āřimsi podobnou "glazuĀ™e". Sice dĀchala, ale nepropouštĀla vodu a byla mechanicky trochu tvrdš. V souĀasnē době podobných vlastností dosahujeme za pomoci pomĀrnĀ drahých high-tech smĀsí obsahujících silikony, teflon a další lĀtky. Ano, umĀe udĀlat stejnĀ kvalitnĀ a odolnou omítku, ale s mnohem vyšaršími náklady. PĀ™itom ta zdĀnlivĀ obyĀejnā stĀ™edovĀká omítka byla velice kvalitnĀ. Budovy nebyly bĀle celē. NákladnĀjší stavby mĀly z kvalitního a odhaleného kamene budované alespoĀ ostĀní oken a dveĀ™í. Okna bývala vybavovāna okenicemi, Āāsti budov bývaly hrāždĀné. Všechny tyhle prvky bývaly vĀtvárnĀ vyuĀřitē - bývaly pestĀ barevnē, nejĀastĀji se pouĀřivaly okrovē aĀ¾ rudē rudky, které budovām dāvaly velice pestrĀ, veselĀ vzhled. TakovĀ hrad nebo palāc majitel chtĀl mĀt krásnĀ, tedy barevnĀ. ZapomeĀme na to, Ā¾e dnes nām z nich zbyly smutnē zĀříceniny. Interiéry

KdyĀ¾ se budeme pohybovat alespoĀ v lepším mĀšĀňanském domĀ, natoĀ¾ na šlechtickém sídle bydlení postav jako císaĀ™ nebo biskup vbec nemluvĀ!), šlo o pohodlnē a hezkē bydlení.

V tĀch divnĀ rádobyhistorických filmech znovu vidĀme holē zdi z neomítnutého kamene. Ale to je ve stĀ™edovĀku úplnĀ nonsens. Takhle vypadā zĀřícenina po nĀkolika staletích chĀtrání, ale ne stĀ™edovĀké sídlo.

KdyĀ¾ se koukneme na tyhle fotky, stále ještĀ to není ta krāsa, jakou byla pĀ™ed pĀti-sedmi sty let (kdo byste je chtĀl vidĀt naĀřivo, jedna je ze Zvíkova, dvĀ z JindĀřichova Hradce). V době svĀho vzniku byly zĀřivĀ ostĀ™e barevnē, mĀe pocit, Ā¾e by to byl dokonalĀ kýĀ, tak pĀ™esnĀ tak barevnē byly.

Takový totiž byl estetický vkus doby. O omítce už jsme mluvili. Místnosti jsou s jistotou omítnuté a na lechtickém sídle jsou stěny barevně pomalované. Výjevy jsou to různé - někdy jsou tam epické obrazy plné postav, často i třeba falešné tapiserie nebo jen ornamenty. Malba je většinou také tvořená do první, mokré omítky stylem al fresco. V našich domech i nasucho al secco protože je to levnější - i když méně trvanlivé a méně elegantní, barvy nejsou tak zářivé. Ložnice honosných hradů a některé další místnosti je zdobí honosný sítel (královské, biskupské apod.) mají stěny pokryté zdobeným dřevěným táfováním. Těchbytokovým, jaké vidíme na Karlštejně. V našich zempisných místnostech jak z dřevěných estetických, tak dřevěných tepelné pohody. Ale sídla opravdové nobility, kam patřil král, biskup, císař, vévodové... byla vybavena i bohatě - a to mnohým tapiserií, závěsů, koberec a gobelínů. Móda pokrýt stěny přímou textilií pár následujících staletí základ vzniku textilních tapet. Tady si udělejme malý pokus o výlet za takovým interiérem do Francie, jak na dobových obrazech, tak na pokusu o rekonstrukci:

Přijďme-li ve filmu za někým, jako je Karel IV., bude interiér opravdu luxusní, barevný, pohodlný.

Kdybychom chtěli udělat expozici takového hradu, stačilo by nějaké pákné panské sídlo ze 13. až 15. století, vlastně v něm nepodobalo tomu stavu, který dnes jako jeho návštěvní vidíte.

Stolování

Jsmeli na lechtickém dvoře, měli bychom na stole mít mnohachodová rafinovaná jídla, často sladko-slaná, dostatek masa, víno. Zatímco obyčejní lidé jedli často jen kaše nebo chléb nebo peřivo, na lechtickém dvoře byl i dostatek peřiva. Kupodivu se nejedlo moc zdravě - ovoce a zeleniny se co do kvantity nejedlo moc ani na lechtických dvorech. Obyčejní lidé měli problém s kalorickou hodnotou jídla, protože jí vydávali mnohem víc než dnes my. Proto byly oblíbené tučné porce masa, tučné sýry nebo hutné omáčky.

Mimochodem - o maso neměli ve středověku nouzi ani obyčejní lidé. Navzdory klimatu, protože lov byl pro poddané zapovězený. Venkované jedli nejčastěji drůbež nebo vepřové, hovězí maso prodávali šlechtici do měst. Lidé mdivořiny. Lov totiž začal být zakazovaný až na přelomu 14. a 15. století. Za vlády Přemyslovců nebo prvních Lucemburků byl zcela legální. Nedostatek masa na stole kmánů začal být vážný až v 16. století a postupně se spíše zhoršoval. Pohled na filmové ztvárnění slavnostní tabule na lechtickém sídle proto milovníky living history pravidelně vydáší i rozesměje. Móda

O středověkém odívání máme dnes už mnoho informací, rekonstruovaných památek, písemností a lidí, kteří tu problematiku znají. Oblékat nobilitu do nádherného ošklivého, protože to zavání pocitem středověkosti, je neomluvitelný lendrián. Budeme-li se pohybovat ve lechtických kruzích, jednak musíme vzít na zřetel, že móda se vyvíjela už tehdy, bysť cyklus obměny byl trochu pomalejší než dnes. Velmi hrubě lze dnes fázovat mód zhruba dvadesetiletí trvající etapy, které mají své charakteristické výrazivo a liší se od etap předchozích nebo následných. Laik to však nemusí, kostým historického filmu si nesmí dovolit naprskat nějaký fantazijní pastiš; ehoš, co považuje za obecně středověké. Důležitou funkci oděvu ve středověku byla funkce sociální strat - jste potkali cizího lověka, podle jeho oděvu jste okamžitě velmi přesně věděli, do jaké společenské skupiny patří, materiálu, kvalitou zpracování, mnohým a bohatostí výšivek a ozdob atd. Prostý vesničan mohl chodit otrhaný nevzhledném "pytli", ale lechtic chodil oblekaný tak přepychově, jak si jen umíme představit. Bohatě vyšívané a velmi pestré brokáty, drahé kožené šaty, špičková kvalita šití, jemné zpracování. Přímou panského stavu v nějaké nevzhledné kožené kamizole (o vévodovi nebo císaři už nemluví), je naprostý ahistorický omyl. Páchnoucí středověk

Středověká města používala ulice místo kanálů a tedy zapáchala. Jenže jinak tomu bylo s lidmi. Všechni nejspíše "víme", že se nemyli, honili ve vlasech blechy a vši a vlastní na ně byli docela odpůdivými barbary. Jenže ne ve středověku. Zmíněné otěsné hygienické standardy se v Evropě rozmohly až v 18. století. Středověcí lidé - a kupodivu jak venkovští tak měšťtí - byli docela čistotní. Standard byl se jednou týdně koupat (většinou to bylo v sobotu večer) a minimálně na nedělní bohoslužbu převlékat do čistě mštech dokonce bářňů fungovaly lázně (k našemu velkému překvapení). Stačí si vzpomenout, že Václav rád chodil laškovat s lazebnicemi do městských lázní (dodnes se po nich ta budova jmenuje). Výzbroj a výstroj

Nechci fučovat do oboru těch, kdo jsou opravdovými odborníky (a zase, stejně jako v případě módy, je jich u nás přemnoho), a často ji ne na akademii, ale v některé ze skupin living history). Ale výzbroj a výstroj pochopitelně také procházela vývojem, v takovém případě patnáctém století vlastně docela rychlým. Ve frekvenci nějakých 20-30 let opěť přicházely nové tvary, nové formy. Vojáci Karla IV. s jistotou nosili jiné přilby a další doplňky než ti, kteří bojovali za husitských válek. Nechci mluvit o tvarech a typech zbraní nebo přilb, nechme to na odborné práci, jen zmíním jediné, strašlivě nesmyslné klimatické - plátovou zbroj - je to hrozné ve spojení s přímou rytířskou "nakládáním" na koně kladkostrojem. Plátová zbroj samozřejmě má co vážit (proto ji

bojovníci oblékali skutečně jen do bitvy pátýp. na turnaj, čímž myslím jen do bitvy, pátýp. na turnaj), nicméně kladkost jezdec opravdu nepotěboval. Dávody jsou dva - ten první je, že jenom idiot by se nechal do sedla vysadit v našem, v našem by se během boje pátý náhodně kolizi do sedla nedokázal vlastními silami dostat zpět. Druhý důvod je ve fyzické kondici takového lechtice tvořícího takovou jízdu - dnes bychom na něj s respektem pohlíželi jako velmi vestranného destibojá, který dokáže úspěšně odskočit i k takové atletice. A i v plné zbroji byl zcela pohyblivý. (Zde byl mimochodem zcela mimo i Vávra ukazující zoufale se nemotorně klátící postavy obrněných pánů.) Nevzdávání a negramotní...

Tak jsme si o našich středověkých pátých zvyklosti pátémýlet. Jenže pravda byla jiná a čím dál víc historici na základě mnohých dokladů uvádějí. Knihy byly samozřejmě velmi drahé. Ale lidé většinou uměli a psát (ve lechtických kruzích to bylo spíše pravidlo) - a také etli. Vlastně hodně a rádi, vezmu-li v potaz jak moc upadlo písmo v naší populaci v posledních dekádech, možná nebudeme daleko od možnosti, že etli podobně jako my. Z hodin dějepisu si mnohdy vzpomene na jistě konstatování, že Karel IV. byl náš první panovník, který uměl a psát. Jenže pravou je, že hodnota tohoto tvrzení je pátýmdevým propagandistická a pravda byla zcela odlišná. Karelův otec Jan pátýjel panovat z Paříže, kam ho jeho otec pátým poslal vystudovat právnickou fakultu. Možná nebyl tak vzdělaný jako Karel, ale vzdělaný byl, také slovem i písmem vládl několika jazyky a mluvil našteno. Budeme-li pokračovat dál - Václav II. byl kromě úspěšného panovníka známý jako Minnesanger. Jeho básnická tvorba se nám nedochovala (nebo jsou to díla, u kterých nevíme, že je jejich autorem). Nicméně evidentně byl nejen gramotný, ale i literárně nadaný. Podobné letmé zmínky jsou i o Závěrovi z Falkensteinu nebo dalších významných pánech. A nejen o panstvo. Knihy se psaly, vyměňovaly, kolovaly krajem... A nejtenějším knihou byla samozřejmě Bible. Uvádějí, že kdy se za husitského hnutí našel pátý kdý mluvit být schopný Písmo sám a vlastními myšlenkovými pochody chápat význam těch mnohdy složitých metafor, musela tady být určitá výchozí situace, která to umožňovala. A když církev na IV. lateránském koncilu právě tohle zakazovala, musel její zákaz mít nějakou pátýinu - nebudete negramotnému stádu zakazovat pod trestem smrti výklad Písma, když budete vědět, že ho ani neumí pátě. Další řada opravdových důkazů je v penitenciálních spisech. Prostě středověcí lidé byli v mnoha směrech prostě ne lidé dnešní, ale ke zděšení mnoha z nás, v lepších rodinách byli často v humanitních směrech vzdělanější než dnešní průměrní lidé a mívali našteno víc opravdové literatury, než dnešní průměrný teenager. Hudba

Mezi hudebníky to trvalo desetiletí, než i vousatí akademici začali trochu chápat, že naše pátá stáda hudby, té duchovní zvláštnosti, kterou nám pátýmleli historici hudby v 19. století, se nekryje s tím, co jsme mohli ve středověku slyšet. Tak není divu, že věrohodnou třeba duchovní stádkou hudby jsem v českém filmu neslyšel. V těch cizích vlastech asi také ne. Jestli chcete jen pokouknout, o čem to mluvím, jeden blog o staré hudbě jsem psal páté pár lety, pár námětů najdete na webu o Václavovi IV, a pár námětů najdete na webu Albigenští nebo FB stránce k tématu Albigenů ve 13. stol. Aby to nevypadalo, že tepu jen souasně české filmaře - kolik nadšených diváků má třeba seriál Vikingové a kolik z těch diváků by pátěsahal na jeho autentičnost. Inu, nebudeme se trápit detaily a vzpomeňme jen na celkový pohled na páté Cité v seriálu a v realu. V seriálu je to vlastně docela obrovský ostrov, uprostřed něj je poměrně vysoký kopec, a na tom kopci stojí palác, který vznikl kombinováním gotického papežského paláce v Avignonu a benediktinského kláštera na hoře Mont Saint Michel, milovníky historie notoricky známých - a o páté staletí mladších staveb. O tom kopci ani nemluví. Tak se zatím jenom třešním, a někdo historický film začne brát vážně. A si i diváci začnou zvážet středověk nebyl temným obdobím plným smradlavých negramotů v hadrech a "rytířů" žijících v neomítnutých zámcích TOMÁŠKOU; HOUŠKOU;